

Міністерство освіти і науки України
Чернівецький національний університет
імені Юрія Федьковича
Факультет історії, політології та міжнародних відносин
Кафедра історії України

Методичні рекомендації з курсу занять
«Політичне життя в Україні в умовах незалежності
(90-ті рр. ХХ ст. – 2020 р.)»

для студентів спеціальності 032 «Історія та археологія»
та 014 «Середня освіта (історія)» 6-го курсу
денної і заочної форм навчання

Чернівці, 2021

*Друкується за рішенням вченої ради факультету історії,
політології та міжнародних відносин
Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича
Протокол № 11 від 29 червня 2021 р.*

Укладач:
Ботушанський Василь Мефодійович, доктор історичних наук,
професор.

Відповідальний за випуск:
Добржанський Олександр Володимирович, доктор історичних наук,
професор.

Методичні рекомендації з курсу занять «Політичне життя в Україні в умовах незалежності (90-ті рр. ХХ ст. – 2020 р.)» для студентів спеціальності 032 «Історія та археологія» та 014 «Середня освіта (історія)» 6-го курсу денної і заочної форм навчання. Чернівці, 2021. 44 с.

Пояснювальна записка

У процесі вивчення історії як навчальної дисципліни з метою раціональної організації навчання розрізняють (дещо умовно) історію економічну, політичну та історію культури. Політична історія включає такі питання, як діяльність політичних інституцій того чи іншого періоду, державних органів влади і управління, конституцій, політичних партій і об'єднань, їхніх програм, виборчих систем, внутрішньої і зовнішньої політики, це також історія права, міжнаціональні і міжнародні відносини, історія воєн і воєнних протистоянь, політичні кризи і форми їх розв'язань та ін.

За порівняно короткий історичний період (30 років) існування державі Україні, її народу у повній мірі довелося вирішувати ці питання, захищати внутрішню єдність держави і відбивати зовнішню агресію і в цих умовах формувати громадянське суспільство.

Мета курсу «Політичне життя в Україні в умовах незалежності (90-ті рр. ХХ ст. – 2020 р.)»: з огляду на завершення навчання студентів в останньому семестрі і їхню участь незабаром як гуманітаріїв у громадському, суспільно-політичному, можливо, державному і партійному житті в Україні допомогти їм свідомо і об'єктивно орієнтуватися у сучасному складному політичному житті України, робити самостійні критичні висновки.

Сприяти їм послідовно стояти на позиціях захисту інтересів нашої Вітчизни України, щоб вони у майбутньому могли прищеплювати ці високі патріотичні почуття своїм вихованцям.

Компетенції, якими має оволодіти студент(ка) в процесі вивчення дисципліни, для чого треба знати:

- проголошення, створення (фактично відродження) держави України було глибоко закономірним, невідворотним явищем в історії українського народу;

- воно не було «подарунком» долі, а наслідком тривалої боротьби у різних формах українського народу;

- створення незалежної держави України не ущемляло права, інтереси, не зазіхало на території жодної із сусідніх країн;

- відродження держави України відбулося на власній споконвічній території, яка в історичних джерелах згадується ще в часи Київської Русі;

- політична система в Україні сформувалася за зразком сучасних європейських держав парламентського типу;

- права і свободи громадян всіх національностей гарантуються Конституцією і законами України;

- вся політика в Україні: внутрішня, зовнішня, етнонаціональна, військово-захисна підпорядкована інтересам українського народу.

Студентам повинні бути добре відомі:

- всі важливі політичні події в житті країни за останні 30 років;
- всі вибори до Верховної Ради України і Президента України, персоналії;
- найважливіші зміни в політичному житті України і їх причини;
- ті заходи, та військова політика, яку веде влада, народ всієї країни для захисту Вітчизни від агресії.

Студенти повинні вміти:

- критично мислити;
- вміти дати об'єктивну оцінку тому чи іншому політичному документу, визначити, на що він спрямований;
- вміти критично, об'єктивно аналізувати різні політичні події, явища, факти.

Навчальна дисципліна «Політичне життя в Україні в умовах незалежності» вивчається студентами освітньо-кваліфікаційного рівня «магістр» протягом 11 семестру 6-го року підготовки; 3 кредити у вигляді лекційних занять двох змістових модулів:

денна форма навчання: історія та археологія – 32 год., середня освіта (історія) – 20 год., заочна форма навчання: історія та археологія – 5,4 год., середня освіта (історія) – 4,6 год. Крім того, виділяється відповідно 90 і 80 год. самостійної роботи. Підсумковою формою контролю є іспит.

Робоча програма курсу лекцій для студентів 6-го курсу
«Політичне життя в Україні в умовах незалежності:
90-і рр. ХХ ст. – 2020 р.»

№	Назва теми	Історія та археологія		Середня освіта (історія)	
		денна	заочна	денна	заочна
Змістовий модуль 1. Політичний досвід державотворення в Україні		години			
1	Передумови проголошення незалежності України	2			
2	Процеси державотворення після проголошення незалежності України	2		2	
3	Політична система України	2	1	2	1
4	Конституція України. Конституційний лад	4	1	2	1
5	Виборча система. Парламентські, президентські і місцеві вибори.	4	1	2	1
6	Політичні партії в Україні, їх роль у суспільстві	2		2	
Змістовий модуль 2. Держава і суспільство. Зовнішні впливи					
7	Формування громадянського суспільства	2		2	
8	Етнонаціональна політика в Україні	4	1	2	
9	Політика у сфері військового будівництва і проблеми збройного захисту Вітчизни	4	1,4	2	1,6
10	Геополітичний вимір України	4		2	
11	Проблеми і перспективи політичного розвитку України	2		2	
Разом:		32	5,4	20	4,6

Політичне життя України в умовах незалежності

Змістовий модуль 1. Політичний досвід державотворення в Україні

Тема 1. Передумови незалежності України

План:

1. СРСР – остання євро-азійська імперія тоталітарного типу.
2. Перебудова – спроба врятування імперії.
3. Розгортання національно-визвольного руху в Україні.
4. Декларація про державний суверенітет України.
5. Спроби реваншу тоталітарної системи.
6. Проголошення незалежності України.

При вивченні цієї теми необхідно використати знання з новітньої історії України за IV курс. Вміти пояснити, в чому проявлялися імперські ознаки СРСР щодо союзних республік, у т.ч. УРСР. Мета і суть перебудови. Коли і в чому проявився, активізувався національно-визвольний рух в Україні у 1985 – 1991 рр. Охарактеризувати основні положення Декларації про державний суверенітет України. Пояснити, яку позицію зайняло керівництво України під час путчу союзного керівництва у Москві у серпні 1991 р. Пояснити, за яких обставин було проголошено незалежність України, який зміст вкладався в основний документ, чому цей акт підтримала більшість депутатів Верховної Ради України. Чому було прийнято рішення провести ще й референдум з цього питання.

Література

Основна

Декларація про державний суверенітет України//Алексєєв Ю.М., Кульчицький С.В., Слюсаренко А.Г. Україна на зламі історичних епох (Державотворчий процес 1985 – 1999 рр.). Навчальний посібник. – К., 2000. С. 181-186.

Акт проголошення незалежності України // Україна на зламі історичних епох. С. 198.

Литвин В. М. Політична арена України. Дійові особи та виконавці. – К. 1994.

Литвин В. М. Україна: досвід та проблеми державотворення (90-ті рр. ХХ ст.). – К. 2001.

Політична історія України ХХ століття. – К., 2003. У 6 т. – Т. 6. – Розд. V-X.

Кравчук Л. М. Останні дні імперії... Перші роки надії. – К., 1994.

Додаткова

Литвин В.М. Україна на межі тисячоліть (1991 – 2000 рр.). К., 2000.

Русначенко А. Від імперії до України. К. 2010.

Рябчук М. Від Малоросії до України: парадокси запізнілого націєтворення. К.2000.

Контрольні питання

1. Які були підстави, щоб СРСР називати імперією?
2. Як влада і народні маси розуміли поняття «перебудова»?
3. З яких питань відбувалися дискусії між політичними партіями, групами, фракціями в Україні у 1989 – 1991 рр.?

Теми рефератів

1. Політична боротьба у Верховній Раді України у 1990 – 1991 рр.
2. Два референдуми в Україні у 1991 р.
3. Документи, у яких закріплена державна незалежність держави Україна.

Тема 2. Відновлення державної незалежності України, завдання і початок державного будівництва

План:

1. Створення СНД як засіб відновлення СРСР.
2. Зміна ідеології в питанні щодо завдань, ролі й мети діяльності та методів функціонування держави.
3. Ідея поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову.
4. Першочергові законодавчі акти, спрямовані на захист Української держави і державності.
5. Утвердження національної і державної символіки.

При вивченні означеної теми студентам необхідно засвоїти і знати такі аспекти з політичного життя України.

Еволюція ідеології державотворення. Реорганізація та створення органів державної влади. Проблеми державотворення, пошуки моделі. Державотворчі і етнодержавні сили. Внесення змін до Конституції

УРСР 1978 р. Зміна назви держави і державної символіки. Кордони. Перші державотворчі закони (про громадянство, про створення органів захисту держави – Збройних Сил, Служби безпеки, міліції, митної служби, суду, прокуратури).

Реформа армії. Скорочення. Демократизація в усіх сферах суспільного життя, ліквідація колишнього відчуття страху, породженого тоталітарною системою. Передача символів влади від екзильного уряду – Президенту України. Утвердження цих символів.

Становлення і зміцнення законодавчої влади незалежної держави. Проблеми поділу влади на законодавчу, виконавчу і судову. Політична полярність різних груп, фракцій депутатів («ліві», «праві», «центр») і її вплив на законотворчий процес. Заборона Верховною Радою діяльності КПУ і її відновлення. Антидержавні, антиукраїнські сили у Верховній Раді. Прийняття Верховною Радою перших законів із різних сфер життя суспільства. Якість законів, декларативність багатьох з них, слабка їх дія, зволікання з прийняттям Конституції та з вкрай необхідних законів для проведення економічних реформ. Місцеве самоврядування. Його рівні, функції згідно з Законом про місцеве самоврядування. Повноваження. Успіхи і проблеми місцевого самоврядування. Необхідність адміністративної реформи.

Література

Основна

Політична історія України. ХХ століття. У 6 т. – К., 2003. – Т.6. – С. 523-537.

Політична історія ХХ століття. Навч. посібник. Вид 2-е, переробл. і доповн. – К., 2001. – 376 с.

Алексєєв Ю.М., Кульчицький С.В., Слюсаренко А.Г. Україна на зламі історичних епох (Державотворчий процес 1985-1999рр.). – К., 2000. – С. 7-80.

Акт проголошення незалежності України: Постанова Верховної Ради Української РСР // Україна на зламі історичних епох. Державотворчий процес 1985-1999 рр. Авт. Ю.М. Алексєєв, С.В. Кульчицький, А.Г. Слюсаренко. – К., 2000. – С. 198.

Декларація про державний суверенітет України Алексєєв Ю.М., Кульчицький С.В., Слюсаренко А.Г. Вказ. праця. – С. 181-186.

Постанова Верховної Ради України «Про Державний прапор України». 28 січня 1992р.// Ю.М. Алексєєв, С.В. Кульчицький, А.Г.Слюсаренко. Вказ. праця. – С. 210.

Постанова Верховної Ради України «Про Державний герб України». 19 лютого 1992р.// Ю.М. Алексєєв, С.В. Кульчицький, А.Г. Слюсаренко. Вказ. праця. – С. 211.

Політична історія України. Посібник. – К., 2002. – С. 425-428.

Додаткова

Бойко О. Д. Україна: від путчу до Пущі (серпень – грудень 1991 р.): монографія. – Ніжин, 2006. – С. 11-60.

Грабовський С., Ставроянні С., Шкляр Л. Нарис з історії українського державотворення. – К., 1995.

Дергачов О. Українська державність у ХХ ст. – К., 1996.

Кравчук Л. Є така держава Україна. – К., 1994.

Кравчук Л. Останні дні імперії. Перші кроки надії. – К., 1994.

Кравчук Л. Маємо те, що маємо: спогади і роздуми. – К., 2002.

Кульчицький С. Закономірності державотворчого процесу у незалежній Україні. – К., 2001.

Литвин В. Україна: від бюрократичної перебудови до народної революції. – К., 2005.

Солдатенко В. Ф. Україна: політична історія ХХ – поч. ХХІ ст. – К., 2007.

Політична енциклопедія. – К., 2012.

Незалежність України: історичні витоки та перспективи. Матер. наук.-практ. конф. 22 серпня 1996. – К., 1997.

Політична енциклопедія. – К., 2017.

Україна: утвердження незалежної держави 1991-2001. – К., 2001.

Шевчук В.П. Історія української державності. Курс лекцій. – К., 1999.

Федун – «Полтава» П. Концепція самостійної України. – К., 2008. – Т.1. – 720 с.; 2013. – Т.2. – 896 с.

Контрольні запитання

1. Чим відрізняється ідеологія і суть державності незалежної України від ідеології і суті державності радянської України?
2. Чому повинен бути поділ влади на три частини? Які?
3. Які були прийняті перші закони Верховною Радою на захист держави України?

Теми для рефератів:

1. Поява Української незалежної держави – історична закономірність.
2. Прояви державної самостійності України в Декларації про державний суверенітет України від 16 липня 1990 р.
3. Перші закони Верховної Ради України, спрямовані на захист її незалежності, державності.

Тема 3. Політична система України

План:

1. Необхідність зламу старої державної машини. Питання спадкоємності.
2. Вищі органи законодавчої, виконавчої і судової влади. Їх формування. Завдання. Компетенція. Кадри обрані і призначені.
3. Пріоритетні напрями і принципи внутрішньої політики.
4. Суб'єкти місцевого самоврядування на обласному, районному і сільському, селищному, міському рівнях. Їх формування і компетенція.
5. Обласні і районні державні адміністрації, їх трансформації, компетенції, повноваження.
6. Взаємовідносини між державними адміністраціями і представницькими органами місцевого самоврядування. Шляхи подолання паралелізму.
7. Завдання, принципи і хід адміністративної реформи, децентралізації влади на місцях.

При вивченні означеної теми студентам необхідно звернути увагу, засвоїти такі основні аспекти сучасного політичного життя України.

Злам комуністичної системи політичної влади, перехід до європейських форм демократії у побудові системи влади з відповідними владними структурами: суб'єкти влади, сформовані на основі альтернативних демократичних виборів: визначені між ними конституцією відносини щодо здійснення політичної діяльності, політична організація, політична культура, правосвідомість суспільства, комунікація між владою і суспільством, вплив громадянського суспільства.

Політична система – у розвитку і вдосконаленні.

Складові політичної системи, закріплені у Конституції. Пріоритетні принципи демократії: плюралізм думок, забезпечення прав і свобод громадян, формування громадянського суспільства, поділ політичної влади на законодавчу, виконавчу і судову, розвинуте місцеве самоврядування (децентралізація).

Завдання економічної політики влади: законодавче забезпечення сприятливих умов для розвитку економіки по ринковому шляху.

Завдання зовнішньої політики: забезпечення сприятливих умов для взаємовигідних, мирних стосунків з близькими і віддаленими країнами. Завдання політики у галузі культури, духовності – забезпечення сприятливих умов для розвитку усіх напрямків, галузей освіти, науки, різних галузей культури, мистецтва.

Україна – демократична республіка. Основні складові її політичної системи.

Верховна Рада (ВР) України – вищий представницький законодавчий орган України (обирався на 4, нині – на 5 років (450 депутатів, зараз менше без Криму) спочатку за мажоритарною, згодом – за змішаною і пропорційною виборчими системами). Повноваження: затвердження Державного бюджету, контроль за його виконанням, визначення основ внутрішньої і зовнішньої політики, прийняття законів, участь у формуванні, затвердженні, контролі і відставці уряду. Має право імпічменту Президенту. Діяльність Верховної Ради Криму (до анексії Росією).

Вища виконавча влада: Кабінет Міністрів (КМ) України, підзвітний ВР, яка призначає і звільняє уряд. Сфера компетенції: здійснення внутрішньої і зовнішньої політики.

Президент – голова держави, гарант Конституції, територіальної цілості держави, прав і свобод громадян.

Виконавча влада у районах і областях представлена районними і обласними державними адміністраціями, представницька – обласними і районними радами, представницька і виконавча у селах, селищах, містах – відповідними обраними радами, які мають свої виконавчі органи. Здійснюється децентралізація шляхом створення на місцях великих громад з правом отримання місцевих податків.

Судова влада представлена Верховним Судом України, Конституційним Судом України, вищими спеціалізованими судами та судами загальної юрисдикції з участю народних засідателів і присяжних. Недоторканність суддів, безстроковість їх посад.

Принципи правосуддя: законність, рівність усіх учасників судового процесу, гласність судового процесу, незалежність суддів, обов'язковість судових рішень. Необхідність судової реформ.

Література

Основна

Політична історія України. XX століття. У 6 т. – К., 2003. – Т. 6. – С. 595-625.

Політична історія України. Посібник. – К. 2002. – С. 445-448.

Політична історія XX століття: Навч. посібник. Вид. 2-е. / В.Ф. Салабай, Л.О. Панчук, Я.А. Титаренко та ін. – К., 2001. – С. 304-334.

Український вибір: політичні системи XX століття і пошук власної моделі суспільного розвитку / В.Ф. Солдатенко (керівник). – К., 2007. – С. 551-572.

Додаткова

Гдичинський Б. Державний устрій України: політико-історичний аспект. – Чернівці, 2007. – 167 с.

Журавський В.С. Політична система України: проблеми становлення і розвитку. – К., 1999. – 198 с.

Історія українського парламентаризму: від допарламентських форм організації політичного життя до сьогодення / Гол. ред. ради В.М. Литвин; кер. авт. кол. В.А. Смолій. – К., 2010. У 13 т.; Т. 1-2. – 336 с.; Т. 3. – 816 с.

Коваленко А.А. Теорія і практика місцевого самоврядування в Україні. – К., 2002.

Коваленко А.А. Розвиток виконавчої влади в Україні на сучасному етапі: теорія і практика. – К., 2002.

Концептуальні засади реформування політичної системи в Україні. Стан і перспективи розвитку політичних наук. – К., 2001.

Кульчицький С. Закономірності державотворчого процесу в незалежній Україні. – К., 2001.

Литвин В.М. Україна: Досвід та проблеми державотворення (90-ті роки XX ст.). – К., 2001. – 560 с.

Політична історія XX століття: Навч. посібник. Вид. 2-е. / В.Ф. Салабай, Л.О. Панчук, Я.А.Титаренко та ін. – К., 2001. – С. 334-340.

Політична система сучасної України: особливості становлення, тенденції розвитку. Навч. посіб. для студентів вищих навч. закладів освіти / За ред. Ф. Рудича. – К., 1998. – 350 с.

Солдатенко В.Ф. Україна: політична історія XX – початку XXI ст. – К. 2007.

Суспільно-політичні трансформації в Україні: від задумів до реалій. – К., 2009.

Україна: Політичні стратегії модернізації: Зб. наук.-аналіт. доповідей / За ред. М.М. Розумного. К., 2011. – 318 с.

Український парламентаризм: минуле і сучасне. – К., 1999.

Політична система для України: історичний досвід і виклики сучасності. – Ч. 1-2. – К., 2008.

Контрольні питання

1. Чи була незалежна Україна в чомусь спадкоємницею радянської України?
2. Які кадри були використані при творенні нової самостійної Української держави?
3. Назвати вищі органи влади і управління.
4. Які органи належать до місцевого самоврядування і які їх компетенції?

Теми для рефератів:

1. Суб'єкти влади і їх легітимізація.
2. Субординація у владі і демократизація.
3. Колегіальність прийняття рішень і персональна відповідальність у політиці.
4. Співвідношення політичного і громадського в діяльності органів влади.
5. Система державних нагород, відзначень.

Тема 4. Конституція України і конституційний лад

План:

1. Конституції в історії України (до проголошення незалежності України).
2. Конституційні засади у Декларації про державний суверенітет України 16 липня 1990 р.

3. Робота конституційних комісій. Конституційна угода 1995 р. Дискусійні питання.
4. Прийняття Конституції України 1996 р.
5. Основні засади Конституції.
6. Конституційний лад.
7. Причини і спосіб, у який відбувалися й відбуваються зміни до Конституції.

Для успішного вивчення цієї теми необхідно на основі рекомендованої і додаткової (можливо, новішої) літератури зрозуміти і засвоїти примірно такі аспекти нашої історії.

Необхідність нової конституції. Внесення змін до Конституції УРСР 1978 р. Конституційна реформа в СРСР 1988 р.

Декларація про державний суверенітет України 16 липня 1990 р. як основа для нової конституції. Конституційна комісія 1990 р. і її проєкти конституцій. Конституційний процес, його етапи. Втрата КПУ монополії на державну владу. Врахування положень міжнародних декларацій з прав людини. Проєкт конституції 1992 р. та його обговорення. Дискусії між різними політичними силами. Основні питання тривалих дискусій: влада, власність, ринок землі, державна мова, громадянство та ін. Конституційна комісія 1994 р. Співголови. Закон «Про державну владу й місцеве самоврядування в Україні» (18.05.1995). Конституційна угода (червень 1995 р.). Обговорення нового проєкту Конституції (28.03. – 28.06.1996), зміни, доповнення, ухвалення (28.06.1996). День Конституції. Її загальні засади, положення: права, свободи, обов'язки громадян; конституційні органи влади і управління України, їхній статус і повноваження (Верховна Рада, Кабінет Міністрів, Президент, міністерства, державні комітети); органи державної виконавчої влади на місцях (районні і обласні державні адміністрації); органи місцевого самоврядування (сільські, селищні, міські, районні, обласні ради); територіальний устрій України (АРК, області, міста зі спеціальним статусом). Сучасна адміністративна реформа. Система правопорядку: Конституційний Суд, суди загальної юрисдикції. Верховний Суд України, вищі спеціалізовані суди. Процедура внесення змін до Конституції України. Зміни до Конституції України 2004 р., 2010., 2014 р. Робота над подальшими змінами до Конституції України. Причини, їх суть.

Домагання особливого статусу деяких східних територій. їх окупація Росією.

Конституційний лад. Дотримання Конституції. Діяльність Конституційного Суду. Прояви неправомірних його рішень. Перехідні положення. Роль Конституції у розвитку політичного життя в Україні.

Література

Основна

Політична історія України. ХХ століття. У 6 т. – К., 2003. – Т. 6.

Конституція України. Прийнята на п'ятій сесії Верховної Ради України 28 червня 1996 р. – К., 1996.

Гетьман В. Як приймалась Конституція України. – К., 1998. – С. 58.

Джерела конституційного права України. – К.; 2010. – 711 с.

Конституції і конституційні акти України. – К., 2006.

Із Конституційного Договору між Верховною Радою України та Президентом України про основні засади державної влади... 8 червня 1995р.//Ю. М. Алексєєв, С. В. Кульчицький, А. Г. Слюсаренко. Вказ. праця. – С. 231-234.

Додаткова

Історія української конституції. Зб. док. – К., 1997.

Конституція незалежної України. – К., 1995 -1997. – Кн. 1-3.

Литвин М. Державний лад, конституція і правопорядок. – К., 1998.

Литвин М. Конституційний процес. Основні положення Конституції України. – К., 2001.

Політична історія ХХ століття: Навчальний посібник. Вид. 2-е/ В. Ф. Салабай, Л. О. Панчук, Я. А. Титаренко та ін. – К. 2001. – С. 340-343.

Конституція і виборчий процес в Україні. – К., 2015. – 278 с.

Контрольні запитання

1. Які були конституції в історії України?
2. Який документ ліг в основу Конституції України 1996 р.?
3. Назвіть 5 статей основних засад Конституції України.
4. Яке значення має Конституція у житті держави України, українського народу?

Теми для рефератів:

1. Декларація конституційних прав і їх реалізація.
2. Конституція України – конституція прямої дії.
3. Повноваження вищих органів влади України за Конституцією.
4. Місцеве самоврядування за Конституцією України.
5. Децентралізація управління і Конституція.

Тема 5. Виборча система в Україні. Парламентські, президентські та місцеві вибори (1991 – 2020 рр.)

План:

1. Мажоритарна система виборів. Переваги і недоліки.
2. Змішана система виборів. Переваги і недоліки.
3. Пропорційна система виборів. Переваги і недоліки.
4. Парламентські вибори в Україні (1990-2019).
5. Вибори Президента України (1991-2019).
6. Вибори місцевих органів влади в Україні за період незалежності.
7. Референдуми в незалежній Україні.

При вивченні цієї теми студентам слід пам'ятати про особисту обов'язкову участь у виборах у тій чи іншій ролі. А тому звернути увагу на пропоновані аспекти історії з цієї тематики і постаратися їх міцно засвоїти.

Виборчі закони при виборах до Верховної Ради і до органів місцевого самоврядування. Виборча система: 1994 р. – за мажоритарною, 1998 р. за – пропорційно-мажоритарною (змішаною); 2002 р. – за змішаною; 2006 р. – за пропорційною; 2007 р. – за пропорційною; 2012 р., 2014 р., 2019 – за змішаною. Їх особливість. Дискусії щодо вироблення виборчої системи, яка не допустила б фальсифікації виборів.

Вибори до Верховної Ради 1994 р. Дострокові, за мажоритарною системою. Успіх лівих. Причини. Президентські вибори 1994 р. Претенденти: Л. Кучма, Л. Кравчук, І. Плющ, П. Таланчук та ін. Перемога Л. Кучми. З числа т.зв. «червоних директорів». Причини. Його характеристика.

Вибори до Верховної Ради України 1998 р. За змішаною системою політичні партії і блоки. Успіх лівих партій. Причини. Президентські

вибори 1999 р. Кандидати: Л. Кучма, Л. Симоненко, О. Мороз, Н. Вітренко, Є. Марчук та ін. Перемога Л. Кучми. Причини.

Вибори до Верховної Ради України 2002 р. Блоки і партії. За змішаною системою. Успіхи блоку «Наша Україна» (В. Ющенко) і «За єдину Україну» (В. Литвин). Наслідки.

Вибори Президента 2004 р. Кандидати В. Ющенко, В. Янукович, О. Мороз, П. Симоненко та ін. Фальсифікації виборів Януковичем.

«Помаранчева революція». Третій тур виборів Президента. Перемога В. Ющенка. Зміни до Конституції. Обмеження повноважень Президента. Парламентсько-президентська республіка. Зміна уряду В. Януковича. Причини. Уряд Ю. Тимошенко, його зміна. Уряд Єханурова.

Вибори до Верховної Ради 2006 р. за пропорційною системою. Партії і блоки. «Наша Україна», «БЮТ», «Не так», КП, СП, ПР, «Литвин», «Вітренко», «Супрун», «Кармазін», «Костенко і Плющ», «Пора», «Віче» та ін. Результати: ПР, БЮТ, «Наша Україна», СП, КП. Втрата впливу лівих сил. Коаліція у ВР. Союз демократичних сил з СП, його крах. О. Мороз. Уряд Януковича. Утвердження «донецьких».

«Антикризова коаліція» з участю КП. «Меморандум національної єдності» і його декларативність. Перевибори до ВР 2007 р. за пропорційною системою. Партії, блоки. Результати: ПР, БЮТ, НУ-НС, КП, Блок Литвина. Демократична коаліція. Уряд Ю. Тимошенко. Голова ВР – А. Яценюк.

Непримиренні суперечності між Президентом В. Ющенком і Прем'єр-міністром Ю. Тимошенко. Фінансова криза 2008 р. Наступ з боку Партії регіонів.

Вибори Президента 2010 р. Кандидати: Ю. Тимошенко, В. Янукович, В. Ющенко, А. Яценюк, В. Тигипко, П. Симоненко, О. Мороз та ін. Перемога В. Януковича. Посилення «донецьких», ПР. Повернення Конституції 1996 р. Коаліція пропрезидентська. Уряд М. Азарова. Репресії проти опозиції (Ю. Тимошенко, Ю. Луценка). Орієнтація на Росію. Кредит. Посилення виступів опозиції (А. Яценюк, В. Кличко, П. Порошенко, Ю. Тимошенко).

Вибори до ВР 2012 р. Партії і блоки. Партія Регіонів (М. Азаров, О. Єфремов, В. Рибак, В. Колесніков, В. Колесніченко, В. Олійник). «Батьківщина» (Ю. Тимошенко, М. Катеринчук, В. Кириленко, Б. Тарасюк, С. Соколов), «Свобода» (О. Тягнибок), КПУ (П. Симоненко), «Удар» (В. Кличко), «Фронт змін» (А. Яценюк),

«Народний рух України», «Радикальна партія» (О. Ляшко), «Наша Україна» (В. Ющенко), Європейська партія, Народна партія. Результати: ПР, «Батьківщина», «Фронт змін», «УДАР», «Свобода», КПУ, позафракційні. Голова ВР – В. Рибак. Посилення впливу Президента на ВР. Уряд Азарова. Проросійський. Посилення виступів опозиції. Непідписання Януковичем угоди про євроінтеграцію. Майдан 2013 – 2014 рр. Революція Гідності. Антимайдан. Протистояння. Людські жертви. Вибори Президента 2014 р. Кандидати: А. Яценюк, А. Гриценко, Ю. Тимошенко, О. Ляшко, П.Симоненко, П. Порошенко, О. Тягнибок, С. Тігіпко, Д. Ярош та ін. Президентство П. Порошенка. Прем'єр-міністр А. Яценюк. Поразка ПР та режиму Януковича.

Вибори до ВР 2014 р. за змішаною системою. Обстановка. Партії і блоки: «Батьківщина» (Ю. Тимошенко), «Народний фронт» (А. Яценюк). «Блок Петра Порошенка» (Ю. Луценко), Радикальна партія (О. Ляшко), об'єднання «Самопоміч» (О. Березюк), «Опозиційний блок» (Ю. Бойко), «Волонтерська сотня», «Українська перспектива», «Правий сектор» (Д. Ярош) та ін. Результати: БПП, НФ., «Самопоміч», «Батьківщина», РП, ОБ.

Уряд А. Яценюка. Курс на євроінтеграцію. Суперечності: БПП – НФ. Відставка уряду А. Яценюка. Уряд В. Гройсмана. Його діяльність.

Активізація проросійських сил. Вплив дій на Сході України. Різна оцінка їх різними політичними силами. Вибори Президента України 2019 р. Чисельність кандидатів, їх програми. Нові лідери. Прагнення змін. Підвищення рівня доброчесності виборів. Поразка традиційних політичних лідерів. В. Зеленський.

Вибори (дострокові) Верховної Ради України 2019 р. Кандидати. Програми. Протестне голосування. Оновлений (значно) склад Верховної Ради. Перемога нововиниклої партії «Слуга народу». «Нові обличчя». Спроба новацій. Політична діяльність партії, Президента.

Література

Основна

Політична історія України. ХХ століття. У 6 т. – К., 2003. – Т. 6. – С. 604-625.

Право вибору : політичні партії та виборчі блоки. Вибори до Верховної Ради України. – К., 1998.

Політична історія України. Посібник. – К., 2002. – С.429-435, 440-442.

Політична історія ХХ століття: Навчальний посібник. Вид. 2-е/ В.Ф. Салабай, Л.О. Панчук, Я.А. Титаренко та ін. – К., 2001. – С. 344-350.

Додаткова

Вибори в Україні 1994 р. – К., 1995. – С.32-33.

Вибори Президента України 1999 р. Інформаційно-аналітичне видання. – К., 2000. – С.20.

Конституція і виборчі процеси в Україні. Матер. конф. – К., 2015. – 278 с.

Політичні партії України у парламентській виборчій кампанії 2012 р. – К., 2013. – 400 с.

Парламентські вибори 2012 р. в Україні. – К., 2012. – 364 с.

Контрольні питання

1. Що вам відомо з історії виборів кандидатів на керівні посади?
2. Коли при радянській владі були дозволені альтернативні вибори і які це мало наслідки?
3. Вкажіть роки виборів Президента України.
4. Вкажіть роки виборів Верховної Ради України.
5. Яка, на вашу думку, найбільш прийнятна для України виборча система?

Теми для рефератів:

1. Основні положення Закону України про вибори до Верховної Ради України.
2. Основні положення Закону України про вибори Президента України.
3. Вибори місцевих органів влади. Вибори в умовах децентралізації.
4. Подати примірний опис роботи дільничної комісії під час виборів до Верховної Ради України.

Тема 6. Політичні партії в Україні та їх роль у суспільстві

План:

1. Визначення, що таке партія і її роль у суспільстві.
2. Формування багатопартійної системи в Україні напередодні та після проголошення незалежності України.

3. Народний Рух України.
4. Інші державницькі партії та партії ліберального спрямування.
5. Антидержавна роль Комуністичної та інших лівих партій у політичному житті України у 1991-2014 рр.
6. Партія регіонів – зняття режиму Януковича.
7. Політичні партії і Верховна Рада України.
8. Видатні українські політичні діячі В'ячеслав Чорновіл, Левко Лук'яненко та інші.

Для успішного опанування цією досить популярною нині темою необхідно засвоїти її загальні основи і специфіку діяльності в умовах України.

Закони Верховної Ради України: «Про об'єднання громадян» (1992 р.), «Про політичні партії» (1999 р.). Роль політичних партій у суспільстві.

Крах монополії КПРС, КПУ. Багатопартійність – основа представницької демократії. Багатопартійність в Україні. Конфронтаційний менталітет. Ставлення різних партій до питань власності, державного устрою України; партії державні і антидержавні. Передвиборчі коаліції і блоки. Виборча система і політичні партії. Боротьба за пропорційну систему. Участь партій у виборах. Представництво партій у ВР (фракції). Наявність первинних організацій на місцях. Чисельний ріст (спад) партій. Ставлення різних партій до сучасної влади, Президента, до української національної ідеї. Політична опозиція, її складові, її конституційна невизначеність. Суть «опозиційності». Партії за політичною орієнтацією.

Праві національно-радикальні партії та їхні програмні вимоги.

Українська національна асамблея (УНА), Конгрес українських націоналістів (КУН), Соціально-національна партія, Державна самостійність України, Всеукраїнське об'єднання «Свобода» та ін. Програмні вимоги: побудова національної держави на засадах інтегрального націоналізму, відсутність будь-яких зв'язків з Росією, вихід з СНД, дотримання в економічній політиці непокінчених явищ: приватизація, лібералізм, державний патерналізм.

Правоцентристські національно-демократичні партії: Народний рух України (НРУ), партія «Реформи і порядок», Українська республіканська партія (УРП), Демократична партія України

(ДЕМПУ). Партія зелених України, Українська народна партія «Собор», Українська радикальна партія, Всеукраїнське об'єднання «Батьківщина», «Наша Україна», Християнсько-демократична партія та ін. Програмні вимоги: демократичні засади у всіх сферах життя, сильна державна влада, християнська філософія, єдина християнська церква, захист приватної власності, української культури і мови, мінімальне втручання держави в економіку країни, вихід України з СНД, поділ золотого та алмазного фондів, активів колишнього СРСР в іноземних банках, вступ у НАТО, в європейські структури, в ЄС.

Центристські (ліберально-демократичні) партії: Народно-демократична партія, Ліберальна партія, Аграрна партія, Українська партія «Яблуко» та ін. Програмні вимоги і принципи: лібералізм, свобода людини. Людина – найвища цінність, приватна власність – священна, держава – захисник громадян, обмеження втручання держави в економіку, побудова вільного демократичного суспільства, президентсько-парламентська республіка, багатовекторність зовнішньої політики, інтеграція з ЄС, багатоукладність економіки, приватизація, підтримка малого і середнього бізнесу, фермерства, оптимізація податків.

Соціал-демократичні партії: Соціал-демократична партія України (об'єднана), Соціал-демократичний союз, «Трудова Україна», партія «Союз», «Демократичний союз» та ін. Програмні засади і принципи: людина – найвищий пріоритет, демократія у всіх сферах життя, правова, демократична держава, широке місцеве самоврядування, співіснування різних форм власності, соціальна захищеність населення, за європейську інтеграцію і за зміцнення зв'язків з СНД, Росією; Україна – парламентсько-президентська республіка; за ринкову економіку, реформи – на благо людини.

Ліві (комуністичні та соціалістичні) партії. Заборона (1991 р.) та відновлення діяльності Компартії України (КПУ, 1993 р.). Гальмівна роль КПУ у реформаційних заходах в Україні. КПУ – спадкоємниця КПУ як частини КПРС. Зв'язки з КП Росії. Політика антидержавна, антиукраїнська. Припинення існування.

Соціалістична партія України (СПУ), Селянська партія України (СельПУ), Прогресивна соціалістична партія України (ПСПУ), Всеукраїнське об'єднання лівих «Справедливість» та ін. Програмні вимоги і принципи: модифікований марксизм-ленінізм, соціалізм-суспільство соціальної справедливості, матеріальна основа суспільства

– колективна, суспільна власність, зміцнення СНД, створення нового союзу народів колишнього СРСР, проти вступу в НАТО. Державна влада – радянська влада; унітарна держава з широким місцевим самоврядуванням, російська мова – державна. Економічна основа держави – планово-ринкова економіка, суспільна і колективна форми власності – пріоритетні, державна – основна, приватна – дрібна «трудова», земля – у колективній власності, а також в орендній з правом передачі у спадщину.

Проросійські, антиукраїнські партії: Партія регіонів (ПР), «Партія слов'янської єдності», «Русский блок», «ЗУБР» (За союз України, Білорусії і Росії), «Русское единство», «Русь единая», «Партія Путіна», «Нова політика» та ін. Програмні вимоги і принципи: за найтісніший союз з Росією, СНД, за державність російської мови, проти євроінтеграції з ЄС і проти вступу України в НАТО.

Багаточисельність партій і малочисельність персонального їх складу, «вождизм». Маловпливовість, невисока довіра суспільства до партій. Практична діяльність політичних партій. Партії після Революції Гідності. Скорочення числа партій.

Поява нетрадиційної проурядової партії з нечіткою назвою: «Слуга народу».

Література

Основна

Політична історія України ХХ століття. У 6 т. – К., 2003. – Т. 6. – С. 549-554.

Литвин В.М. Україна: Досвід та проблеми державотворення (90-ті рр. ХХ ст.). – К., 2001. – С. 532-543.

Литвин В.М. Україна: Досвід та проблеми державотворення (90-ті рр. ХХ ст.). – К., 2001. – С. 55-66.

Партійна система сучасної України: еволюції, тенденції та перспективи розвитку. Матер. наук. міжпар. конф. – К., 2012. – 588 с.

Політична історія України. Посібник. – К., 2002. – С. 449-463.

Політичні партії України. – К., 1996 р.

Україна багатопартійна: програмні документи нових партій/ Упор. О. Гарань. – К., 1991. – С. 17-18.

Додаткова

Гончарук Т. Народний рух України. Історія. – Одеса, 1997.

Журавський В. Становлення політичних партій в українському суспільстві та їх роль у політичному структуруванні парламенту. – К., 2002.

Литвин В.М. Україна на межі тисячоліть (1991 – 2000). – К., 2000.

Партійна система України після парламентських виборів 2012 р. Аналітична доповідь. – Харків, 2012. – 116 с.

Українська багатопартійність: політичні партії, виборчі блоки, лідери (кінець 1980-х – початок 2012 р.). – К., 2012. – 528 с.

Політичні партії України у парламентській виборчій кампанії 2012 р. К., 2013.

Хімченко О.Г. Політичні партії і виборчий процес в умовах розбудови демократичного суспільства. – К., 2006.

Яблонська В., Латко Я. Сучасні політичні партії в Україні. – К., 1999.

Сучасні політичні партії України: Довідник. – К., 1999.

Провісники свободи, державності і демократії. До 20-ї річниці утворення Народного руху України. – К., 2009.

Контрольні питання

1. Суть існування політичної партії.
2. Формальні вимоги до існування партії.
3. Назвати принаймні три групи партій, близьких за своїми програмами, характером діяльності.

Теми для рефератів:

1. Ідеологічна партія.
2. Характерні програмні цілі сучасних політичних партій України.
3. Членство в рядах сучасних політичних партій.
4. Політичні партії і фракції у Верховній Раді України.
5. Поняття «вождизм» у політичному житті України.
6. Причини занепаду «Народного Руху» України.

Змістовий модуль 2. Держава і суспільство. Зовнішні впливи

Тема 7. Формування громадянського суспільства в Україні

План:

1. Ринкові відносини і нова соціальна стратифікація.
2. Закони про громадські організації, про дотримання прав людини.
3. Найбільш відомі громадські організації і їх роль у формуванні громадянського суспільства в Україні.
4. Врахування і підтримка владою, громадськими організаціями факторів, чинників, які сприяють консолідації українського суспільства.
5. Роль діалогу, комунікації, здійснення спільних справ у консолідації людських колективів, спільнот.
6. Роль профспілкових, молодіжних, жіночих, спортивних організацій, творчих спілок у згуртуванні громадянського суспільства.
7. Вплив патріотичного виховання, засобів масової інформації на формування громадянського суспільства. Волонтерський рух.

Для успішного освоєння цієї порівняно нової теми в політичному житті України слід взяти за орієнтир і врахувати такий комплекс понять, положень і конкретних форм із сфери громадянського суспільства.

Умови виникнення громадянського суспільства в Україні. Соціальний простір для його формування. Зміни в соціальному складі суспільства. Збільшення відсотка непрацюючих, пенсіонерів, т.зв. вільних професій. Посилення соціальної нерівності. Зменшення попиту на інтелектуальну працю. Формування середнього класу. Вплив масової трудової міграції (еміграції). Вплив тіньової і напівтіньової зайнятості. Вплив деідеологізації. Сподівання на значні демократичні перетворення і водночас поширення настроїв амбівалентності. Розмитість масової свідомості. Необхідність врахування інтересів індивідів і колективів, можливості реалізації особистих інтересів і колективних. Необхідність врахування в системі відносин між людьми факторів: політичних (вибори), національних, соціальних, релігійних, морально-етичних, ціннісних, як також традицій, звичаїв, символів, стереотипів поведінки, визнання права індивідуальної свободи особистості, розмежування між правами людини і громадянина.

Врахування небезпеки одержавлення демократії, необхідність забезпечення плюралізму і свободи думок й водночас законослухняності громадян, недопущення проявів анархізму, злочинних безпорядків. Правосвідомість. Структурування суспільства, зменшення соціальних контрастів, забезпечення правового середовища, децентралізації самоврядування і на цій основі – посилення громадянської активності у вирішенні спільних справ громадян. Усунення суперечностей у громаді шляхом порозуміння, діалогу, недопущення надмірних, гострих суперечностей, визнання пріоритетними тих чи інших конкретних справ, важливих для всієї громади.

Необхідність врахування у розвитку в сучасному громадянському суспільстві України низки негативних настроїв через об'єктивні причини: безробіття, низьку зарплату, невпевненість у завтрашньому дні, несприятливі для багатьох мешканців житлові умови, зубожіння і на цьому ґрунті прояви недовіри до влади, політичних партій, всіх структур цієї сфери, песимізму, нігілізму, байдужості, а також живучого патерналізму, симпатії до «світлого минулого». Громадські організації. Закон про громадські об'єднання. Профспілки. Закон про профспілки. Профспілки в новій якості в умовах незалежної України. Федерація профспілок України. Організаційна будова в центрі і на місцях, з'їзди, конгреси. Чисельність. Вплив безробіття. Внутрішні суперечності. Виникнення незалежних профспілок. Боротьба за майно Укрпрофради. Діяльність профспілок. Організація страйків за виплату зарплати, поліпшення добробуту членів профспілок. Трудові угоди. Приватизація і профспілки.

Молодіжні об'єднання в державотворчих процесах (політичні, культурологічні, соціальні, благодійницькі, релігійні, економічні). Ліквідація (і відновлення) ЛКСМУ. Звуження її діяльності. Спілка молодіжних організацій України. Товариство Лева. Спілка незалежної української молоді (СНУМ). Українська національна самооборона (УНСО), «Пласт», скаутський рух (Захід України), «Конфедерація анархістів України (Харків), «Комітет української католицької молоді» (Київ), «Польське римо-католицьке товариство» (Київ), «Спілка українських студентів» (СУС), «Українське козацтво». «Українське молодіжне аерокосмічне об'єднання «Сузір'я», історико-патріотичне культурологічне молодіжне об'єднання «Січ», «Молодіжний

парламент України» та ін. Закон «Про сприяння соціальному становленню та розвитку молоді в Україні» (1993).

Жіночі організації. «Жіноча громада» (1992), Всеукраїнське жіноче товариство ім. Олени Теліги (1994), в його складі Юнацька ліга (дівчата до 18 років), ліга «Матері і сестри – воїнам України». «Спілка жінок України» (1991). Жіночі політичні партії: «Жінки України», «Всеукраїнська партія жіночих ініціатив», «Жіноча народна партія об'єднана», регіональні жіночі об'єднання, клуби.

Інші громадські об'єднання і товариства: «Просвіта», «Меморіал», «Україна», «Братство вояків УПА», «Знання», «Товариство охорони пам'яток історії і культури», «Товариство Червоного Хреста» та ін. Творчі спілки.

Революція Гідності в Україні і піднесення громадянської активності. Волонтерські рухи: «Самооборона Майдану», «Автомайдан», «Євромайдан – SOS», «Крила Фенікса», «Армія – SOS», «Волонтерська Сотня», «Повернись живим», «Ми – кияни».

Дія в Україні підписаних міжнародних документів з прав людини: «Європейської конвенції з прав людини (1997), права звернення громадян до Європейського суду, конвенції про громадянські, політичні, соціальні, культурні права людини, права про ліквідацію дискримінацій щодо прав жінки, захисту прав дітей та ін. Слабка їх імплементація. Обмеженість розуміння прав людини, їх захисту.

Проблеми: ряд прав людини і громадянина в Україні ще невідомі. Недотримання підписаних угод; скарги щодо недотримання прав людини і громадян у внутрішні органи влади і суду та міжнародні. Недостатній доступ до інформації.

Законодавство про ЗМІ та його дотримання. Незалежність ЗМІ. Заборона цензури. Закон «Про друковані ЗМІ (пресу) в Україні (1992), Закони «Про телебачення і радіомовлення» (1993), Закон «Про інформаційні агентства», Закон «Про державну підтримку ЗМІ та соціальний захист журналістів». Закони про свободу слова, про громадське радіомовлення і телебачення. Проблеми. Спроби боротьби проти свободи слова. Судові позови до ЗМІ з метою їх закриття. Приватизація ЗМІ. Українсько- і російськомовний характер ЗМІ. Прояви антидержавного і антиукраїнського характеру, потурання російській агресії. Використання ЗМІ у нечесній конкурентній боротьбі (замовні статті, матеріали наклепницького характеру).

Прояви обмеження свободи слова з боку олігархів, центральної і місцевої влади.

Література

Основна

Андрющенко В.П. Організоване суспільство (на рубежі XX – XXI ст.). – К., 2006. – 505 с.

Політична історія України. XX століття. У 6 т. – К., 2003. – Т. 6. – С. 554-559.

Задоянчук О. Соціально-політичні аспекти становлення громадянського суспільства в Україні // Людина і політика. – 1999. - №1. – С. 16-20.

Кульчицький С.В. Громадянське суспільство // Енциклопедія історії України. – К., 2005. – Т.2. – С. 215-216.

Стан дотримання та захисту прав і свобод людини в Україні. – К., 2000. – С. 11.

Хмелько В. Партиїно-політичні та соціально-економічні орієнтації населення України // Політична думка. – 1997. - №3. – С. 17.

Додаткова

Влада і суспільство в Україні: історичний контекст. – К., 2013. – 506 с.

Кремень В., Ткаченко В. Україна : шлях до себе. Проблема суспільної трансформації. – К., 1998. – 446 с.

Моргун В. Суспільно-політичні проблеми розбудови громадянського суспільства в незалежній Україні: історичний аспект. – Донецьк, 2003.

Нагорна Л.П. Політична культура українського народу: історична ретроспектива і сучасні реалії. – К., 1998.

Національна ідентичність і громадянське суспільство. – К., 2015.

Шаповал Ю., Васильєва І., Матвієнко І. Українське суспільство у 2014 – 2020 рр.: проблеми політики декомунізації // УІЖ. 2020. №4.

Українське суспільство 1992 – 2012 рр. Стан та динаміка змін. Соціологічний моніторинг. – К., 2012.

Степаненко В. Громадянське суспільство: дискурс і практика. – К., 2015. – 420 с.

Соціальна відповідальність як основна цінність інституалізації сучасного суспільства. – К., 2016. – 304 с.

Контрольні питання

1. Які ви знаєте громадські організації в Україні?
2. За яких умов формується громадянське суспільство?
3. Чи є антиподами влада і суспільство?
4. Яка роль ЗМІ у формуванні громадянського суспільства?

Теми для рефератів:

1. Помаранчева революція – яскравий прояв руху до громадянського суспільства.
2. Революція Гідності як прояв формування громадянського суспільства.
3. Ознаки формування громадянського суспільства в Україні.

Тема 8. Етнонаціональна політика в Україні

План:

1. Національний склад населення України за переписом 1989 і 2001 років.
2. Законодавство України у сфері міжнаціональних відносин.
3. Мовне питання в Україні.
4. Питання міжнаціональної толерантності.
5. Освіта і національне питання.
6. Втручання Росії у поглиблення конфлікту в Україні «Схід - Захід».
7. Прорахунки української влади у здійсненні етнонаціональної політики.

З метою свідомого і міцного засвоєння знань з означеної теми слід зорієнтуватись на вивчення такого комплексу питань.

Зміна етнонаціональних відносин в Україні після проголошення її незалежності. Зміни у кількісному і процентному національному складі населення України за переписами 1989 р. і 2001 р. Причини цих змін. Найчисленніші національні меншини в сучасній Україні. Регіони, території їх проживання. АРК. Проблеми повернення на батьківщину кримських татар та їх облаштування. Реальне самовизначення української нації як титульної. Дефініції: «корінний народ», «український народ», «українська нація», «українська політична нація» як сукупність усіх громадян України, «національність», «етнос»,

«громадянин», «громадянство», «національна меншина», «національна самоідентифікація громадян України у різних її регіонах».

Законодавче забезпечення рівності усіх національностей, що проживають в Україні, зокрема на основі Закону про національні меншини в Україні, Конституції України, Декларації прав національних меншин, законів «Про освіту», «Про громадянство», «Про інформацію», «Про друковані засоби масової інформації», «Про телебачення і радіомовлення», «Про місцеве самоврядування» та інші, а також ратифікованих Україною міжнародних документів: «Декларації про права осіб, що належать до національних або етнічних, релігійних і мовних меншин», «Гаазьких рекомендацій з прав національних меншин на освіту», «Декларації принципів толерантності, ратифікованої Європейської хартії регіональних мов чи мов меншин», «Європейської конвенції про захист прав і основних свобод людини» та ін.

Основні завдання влади, суспільства у здійсненні етнонаціональної політики в Україні. Необхідність забезпечення рівних прав усіх національностей, міжетнічної, міжконфесійної злагоди і толерантності, запобігання виникненню конфліктів на національній основі у поліетнічних регіонах щодо національних меншин, виховання на всіх рівнях освіти, в суспільстві міжетнічної толерантності на загальнодержавному і регіональному рівнях.

Розробка відповідних політичних програм. Діяльність Комітету Верховної ради з питань прав людини, національних меншин, міжнаціональних відносин, Міністерства в справах національностей та міграції (1993-1999), департаменту у справах національностей та міграції у складі Міністерства юстиції, Державного комітету України в справах національностей та міграції, Ради представників громадських об'єднань національних меншин при Президентові України та ін. Прояви формальності у їх діяльності

Мова – основна ознака кожного етносу, національності. Значення державної мови як засобу міжнаціонального спілкування і консолідації української політичної нації. Свобода вживання мов національних меншин. Закони про мови в Україні. Дискусії про двомовність. Прорахунки влади в мовній політиці в різних регіонах України.

Забезпечення навчання і виховання на рідній мові у дошкільних, шкільних і вищих навчальних закладах за відповідними підручниками, літературою, виданими за державний кошт.

Основні державні гарантії щодо прав і свобод національних меншин в Україні: 1) рівні усім національностям і етнічним групам політичні, економічні, соціальні та культурні права, рівний їм доступ до участі у всіх органах влади;

2) право збереження традиційних меж розселення, мов і культур; 3) право користування своєю мовою; 4) право сповідувати свою релігію, свята, символіку; 5) державний захист національних пам'яток історії і культури; 6) право створювати свої національні товариства, видавати національну друковану продукцію, створювати музеї, театри, фільми, художню самодіяльність; 7) підтримувати зв'язки з історичною батьківщиною.

Роль всеукраїнських міжнаціональних конгресів, фестивалів «Всі ми діти твої, Україно», оглядів національної художньої самодіяльності, Українського фонду культури в консолідації всіх національностей, всіх громадян України в єдину українську політичну націю.

Сучасна етнополітика в Україні. Її ускладнення в період Революції Гідності. Євромайдан і антимайдан. Сепаратистські виступи і агресія Росії в Криму, його окупація, війна Росії проти України на Сході. АТО. Масове переселення різних національностей зі Сходу в області, підконтрольні Україні. Міжнаціональні стосунки. Війна на Сході України – один з наслідків невдалої етнополітики української влади в період незалежності України.

Література

Основна

Політична історія України. XX століття. У 6 т. – К., 2003. – Т. 6. – С. 563-592.

Декларація прав національностей України 1. XI. 1991 р. // Ю.М. Алексєєв, С.В. Кульчицький, А.Г. Слюсаренко. Вказ. праця. – С. 202-204.

Закон України «Про національні меншини в Україні». 25 червня 1992 // Там само.

Із Закону України «Про Автономну Республіку Крим. 1995 // Там само. – С. 231.

Етнонаціональна структура українського суспільства. Довідник. – К., 2004.

Етнонаціональні процеси в Україні: історія та сучасність. – К., 2001.

Етнополітичний розвиток України. Досвід, проблеми, перспективи / Ю. Шаповал, І. Курас, Л. Нагорна та ін. – К., 1997.

Курас І.Ф. Етнополітика: Історія та сучасність. – К., 1999.

Національний склад населення України та його мовні ознаки. За даними Всеукраїнського перепису населення 2001 року. – К., 2003.

Постанова Кабінету Міністрів України «Про деякі питання, пов'язані з поверненням кримських татар у Кримську АРСР» 28 січня 1992 р. // Ю.М. Алексєєв, С.В. Кульчицький, А.Г. Слюсаренко. Вказ. праця. – С. 209.

Українська політична нація: генеза, стан, перспективи. – К., 2003.

Додаткова

Баран В.Д., Баран Я.В. Походження українського народу. – К. 2002.

Горєлов М., Моця О., Рафальський О. Українська етнічна нація. – К., 2012. – 192 с.

Дзюба І. Сучасна мовна ситуація в Україні // Іван Дзюба. Спрага. – К., 2001.

Етнічні меншини Східної та Центральної Європи. – К., 1994.

Жулинський М. Нація. Культура. Література. – К., 2010.

Зінченко Ю. Кримські татари. Історичний нарис. – К., 1998.

Історична демографія України XVIII – початку XXI ст. Спецкурс для студентів вищих навчальних закладів. – К., 2010. – 160 с.

Історичні міфи і стереотипи та міжнаціональні відносини в сучасній Україні. – Львів, 2009.

Історія української мови. – К., 1996.

Котигоренко В.О. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні. – К., 2004.

Кресіна І.О. Українська національна самосвідомість і сучасні політичні процеси (Етнополітичний аналіз). – К., 1998. – 391 с.

Кримські татари: історія і сучасність. – К., 1995.

Кульчицький С. Донеччина і Луганщина в XVII – XXI ст. Історичні фактори і політичні технології формування особливого та загального у регіональному просторі. – К., 2015. – 813 с.

Мовна політика та мовна ситуація в Україні. Аналіз і рекомендації. – К., 2008.

Нагорна Л. Національна ідентичність в Україні. – К., 2002.

Населення України – 2002: Щорічна аналітична доповідь. – К., 2003.

Національна ідентичність і громадянське суспільство. К. 2015.

Якубова Л. «Русский мир» на Донбасі і в Криму: історичні витоки, політична технологія, інструмент агресії. К. 2018.

Національна інтеграція в полікультурному суспільстві. Український досвід 1991 – 2000 рр. – К., 2002.

Національне питання в Україні. ХХ – поч. ХХІ ст. Історичні нариси. – К., 2012. – 592 с.

Ткаченко О. Українська мова: Сьогодення й історична перспектива. – К., 2014. – 512 с.

Юрій М.Ф. Етногенез та менталітет українського народу. К.: Таксон, 1997.

Юрій М.Ф. Україна ХІХ – початку ХХІ ст.: цивілізаційний контекст пізнання / М.Ф. Юрій, Л.М. Алексієвець, Я.С. Калакура, О.А. Удод. Тернопіль: Астон, 2012. Кн. II. Розд. 4-6.

Контрольні питання

1. Що ви знаєте про сучасний національний склад населення України і чи впливає він на міжнаціональні стосунки?
2. Які ви знаєте закони України, які регулюють національні питання в країні?
3. Чи є в країні проблема: «Схід-Захід» України?
4. Чи були помилки керівництва України в національному питанні, у чому вони проявлялися?
5. Чи були причини втручання Росії у внутрішні справи України для «захисту» «співвітчизників».

Теми для рефератів:

1. «Корінні народи» і «національні меншини».
2. Продовження політики русифікації в Україні в умовах її незалежності.
3. Роль всеукраїнських заходів у зміцненні міжнаціональної толерантності в Україні.
4. Роль агресивної політики Росії у розпалюванні ворожнечі в міжнаціональних відносинах в Україні.
5. Проблема переміщених осіб в Україні.

Тема 9. Політика у сфері військового будівництва і захисту Вітчизни

План:

1. Створення Збройних Сил України (1991 р.). Військова доктрина (1993 р.).
2. Згубність курсу на тотальне скорочення військових і техніки.
3. Миротворча діяльність збройних контингентів України.
4. Агресія Росії проти України і необхідність збройного захисту Вітчизни.
5. Зміна політики України у справі військового будівництва, спрямованої на відродження і зміцнення Збройних Сил.
6. Сучасні Збройні Сили України – гарант збереження незалежної української держави.
7. Волонтерський рух – свідчення високого патріотизму, єдності армії і народу.

Для кращого розуміння і вивчення означених питань рекомендуємо ознайомитися з наступними аспектами, які включає ця тема.

Військова політика української влади після здобуття незалежності України. Створення Збройних Сил. Види військ, їх склад. Флот, озброєння, постачання, призов, присяга. Слабка українізація війська. Миротворчі функції української армії в різних країнах світу. Спільні навчання з військами країн НАТО. Військова доктрина. Завдання «реформування» армії – багаторазове скорочення особового (офіцерського) складу і роззброєння.

Руйнівне українсько-російське військово-співробітництво і «стратегічне партнерство». Постійне намагання Росії втягнути Україну у військові структури СНД під егідою Росії. Відібрання Росією в Україні тактичної, а згодом (під тиском Росії, США, Англії) і стратегічної ядерної зброї під «міжнародну гарантію», більшої частини Чорноморського флоту у військово-морській базі на території України (м. Севастополі) – майбутнього плацдарму для захоплення Криму. Тривале невизнання (і недемаркування) російсько-українського кордону, через що він залишився неукріпленим.

Сумнівне, невігідне військово-технічне українсько-російське співробітництво, яке не раз переривалося російською стороною (у

літакобудуванні). Вимога Росії щодо відмови України від наміру вступу в ЄС та НАТО. Близорука політика України щодо т.зв. «братерського», «стратегічного» співробітництва з Росією, фактично пронизання Збройних Сил України російськими розвідниками, ведення російської розкладницької, деморалізуючої антиукраїнської пропаганди, у т.ч. в армії, у військових навчальних закладах, невведення в усій армії української мови.

Призначення Януковичем недавніх громадян Росії на високі міністерські пости в українському уряді (міністра Збройних Сил, фінансів, СБУ та ін.) – явне підпорядкування України Росії.

Агресія Росії проти України. Необхідність кардинальної зміни військової політики. Заходи Президента, ВР, Уряду: відновлення і зміцнення Збройних Сил, мобілізаційні заходи, виділення значних коштів на потреби армії, забезпечення її усім необхідним з метою зупинення наступу агресора.

Наслідки попередньої злочинної політики щодо армії: важкі поразки і втрати, труднощі, прорахунки кабінетного генералітету у плануванні і здійсненні військових операцій, прояви зрадництва, програш інформаційної війни, втрата впливу української інформації на населення окупованих і прифронтових територій.

Піднесення бойового духу, патріотизму більшості бійців і командирів Української армії – захисників Вітчизни. Підвищення її фінансового забезпечення, збільшення рядів професійної контрактної армії, зміцнення її стійкості, утримання зайнятих рубежів. Засудження Януковича як зрадника Батьківщини. Мінський процес.

Погляди політичної влади і військових спеціалістів на перспективи воєнного протистояння: збройна перемога України у її воєнному протиборстві з таким потужним агресором, як Росія, малоімовірна. Вихід: міцне утримання бойових позицій на зайнятих рубежах і одночасно активні дипломатичні зусилля України, провідних європейських держав і США з постійним домаганням припинення бойових дій і пошуку політичних компромісів.

Література

Основна

Політична історія України. ХХ століття. У 6 т. – К., 2003. – Т.6. – С. 637.

Із воєнної доктрини України. 1993 // Ю.М. Алексєєв, С.В. Кульчицький, А. Г. Слюсаренко. Вказ. праця. – С. 227-229.

Литвин В.М. Україна: Досвід та проблеми державотворення (90-ті роки ХХ ст.). – К., 2001. – С. 108-128.

Якимович Б. Збройні Сили сучасної України // Історія українського війська (1917-1995). – Львів, 1996.

Світова гібридна війна: український фронт / за заг. ред. В.П. Горбуліна. Харків: Фоліо, 2017. 496 с.

Додаткова

Алексєвець Л., Алексєвець М. Трансформація відносин України та НАТО в 1991 – 2019 рр. (історичний аспект) // Український історичний журнал. 2020. № 1

Воєнно-історична наука в Україні: стан і перспективи. – К., 2001.

Циватий В., Аблазов І. Воєнно-політичні цілі України та невоєнні засоби їх досягнення: новий інструментарій воєнної дипломатії // Зовнішні справи. – 2017. №1. – С.50-55.

Російська окупація і деокупація України: історія, сучасні загрози та виклики сьогодення. – К., 2016. – 348 с.

Донбас у системі інформаційної безпеки держави. – К., 2015. – 196 с.

Ткаченко В. Росія: ідентичність агресора. – К., 2016. – 256 с.

Турченко Ф., Турченко Г. Проект «Новоросія» і новітня російсько-українська війна. – К., 2015. – 166 с.

Абліцов В. Донбас : Європейська Україна чи азійське дикопілля. – К., 2014. – 97 с.

«Русский мир» Кирила не для України. – К., 1914. – 343 с.

Чухліб Т. Донеччина й Луганщина – козацькі землі України (XVI – XVIII ст.). – К., 2014. – 105 с.

Шангіна Л. «Русский мир» для України: російський і руські світи // Національна безпека і оборона. 2012. № 4-5.

Дугин А.Т. Евразийский реванш России. М.: Алгоритм, 2014.

Задорожний А.В. Российская доктрина международного права после аннексии Крыма: Монография. К. 2015.

Донбас і Крим: ціна повернення: монографія / за ред. В.П. Горбуліна, О.С. Власюка, Е.М. Лібанової, О.М. Ляшенко. К., 2015.

Вторжение в Украину: хроника российской агрессии. Д.Тымчук, Ю. Карин, К. Машовец, В. Гусаров. К. Брайтстар. 2017.

Якубова Л. Інтеграція Донбасу і Криму – деінтеграція України: історичний досвід, сучасні виклики. К., 2019.

Контрольні питання

1. Яка армія перебувала на території України у перші місяці після проголошення її незалежності?
2. Чому скорочувалася армія?
3. Чому Росії вдалося захопити Крим і частину східних областей?
4. Які зміни відбулися у військовій політиці України після загарбання Росією українських територій?

Теми для рефератів:

1. Причини занепаду престижності Збройних Сил України у 1992-2013 рр.
2. Контрактна армія.
3. Військова освіта..
4. Сучасні проблеми військового будівництва в Україні.

Тема 10. Геополітичний вимір України

План:

1. Декларація Верховної Ради УРСР 16 липня 1990 р. про державний суверенітет і початок зовнішньої політики України.
2. Акт проголошення незалежності України 24 серпня 1991 р. і Всеукраїнський референдум 1 грудня 1991 р. і визнання країнами світу держави України – початок реалізації зовнішньої політики Української держави.
3. Визначення завдань зовнішньої політики України в «Основних напрямках зовнішньої політики України», Конституції України, інших документах. Кордони України.
4. Встановлення Україною дипломатичних відносин з іншими країнами і перетворення держави з об'єкта у суб'єкт міжнародних відносин.
5. Встановлення різнобічних стосунків України з Росією. Договір 1997 р.
6. Встановлення різнобічних взаємовигідних стосунків України з європейськими та іншими країнами світу. Курс на євроінтеграцію і НАТО.
7. Співробітництво України з міжнародними організаціями. Миротворча діяльність Української держави.
8. Агресія Росії проти України і солідарність та міжнародна підтримка України світовою спільнотою.

Для успішного засвоєння матеріалу зазначеної теми рекомендуємо ознайомитися з тими аспектами, які вона охоплює.

Становлення України як суб'єкта міжнародного права. Законодавство, Конституція про мету і шляхи здійснення зовнішньополітичної діяльності України. Концепція зовнішньої політики: зовнішня безпека на основі підтримання мирного взаємовигідного співробітництва, дотримання загальновизнаних принципів і норм міжнародного права. Позаблоковий, нейтральний, без'ядерний статус. Передача ядерної зброї Росії. Міжнародне визнання України. Україна – член ООН, інших міжнародних організацій. Налагодження дипломатичних, консульських відносин. Зовнішньополітична орієнтація. Миротворча діяльність України.

Стосунки з Росією. Заперечення Україною спроб створення наднаціональних державних структур в СНД з метою відновлення СРСР. Протидія територіальним претензіям російського керівництва (Державної думи, окремих урядовців), зволікання з делімітацією і демаркацією кордонів. Проблема Чорноморського флоту та її вирішення на користь Росії. Російська військова присутність. Проблема енергоносіїв. Підписання договору про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Росією (1997). Взаємне визнання територіальної цілісності. Розвиток економічних і політичних відносин між ними. Газові угоди 2009 р. Харківські угоди 2010 р. Спроби керівництва України переглянути газові угоди 2009 р.

Курс Президента Януковича, українського уряду з 2010 р. на підпорядкування зовнішньої політики України Росії. Зрив курсу України на євроінтеграцію. Революція Гідності. Втеча Януковича та його прибічників у Росію. Розпалювання російською владою серед населення України, особливо Криму і Сходу, широкомасштабної ворожої, антиукраїнської, антидержавної і у своїй основі брехливої пропаганди, спрямованої на розкол Української держави і, зрештою, її ліквідацію, використавши проросійськи налаштованих сепаратистів. Влаштування російськими агентами масових проросійських акцій в Криму і на Сході України, проведення т.зв. референдумів. Загарбання Росією АРК. Проголошення т.зв. ДНР і ЛНР як плану Путіна «Новоросія», їх підпорядкування Росії. Цілковита підтримка Росією дій сепаратистів (зброєю, боєприпасами та всім необхідним), безпосередня участь Росії, російської армії і найманців у бойових діях проти України.

Дипломатична боротьба України за припинення бойових дій і повернення окупованих територій, звільнення українських заручників, полонених. Переговори у Мінську.

Широка підтримка європейських, світових держав справедливої боротьби українського народу за свободу, незалежність і територіальну цілісність України. Військове співробітництво.

Стосунки з країнами СНД. ГУУАМ. Стосунки з європейськими країнами, США і Канадою. Кредитування через МВФ. Україна – член Ради Європи (1995), програми НАТО «Партнерство заради миру», СОТ. Домагання вступу в ЄС. Українсько-німецькі відносини. Стосунки з Польщею, Словаччиною, Чехією, Угорщиною, Румунією. Базовий договір з останньою про територіальну цілісність і непорушність кордонів. Стосунки з балканськими країнами, Туреччиною, країнами Сходу. Участь у співробітництві країн Чорноморського басейну. Закордонна гуманітарна допомога Україні. Допомога постраждалим від Чорнобильської катастрофи. Допомога у зв'язку з агресією Росії.

Проблеми, складнощі, труднощі у зовнішньополітичній діяльності (звинувачення України у демпінговій торгівлі, у піратському виготовленні аудіопродукції, у зволіканні з реформами, неприйнятті ВР ряду кодексів, у порушенні прав людини; незахищеність громадян України, що виїхали за кордон на нелегальні заробітки; візовий режим та ін. Незаконне видання громадянам України закордонних паспортів. Зміни у стосунках України з НАТО. Втрата російських ринків. Обмежувальна (квотна), зовнішня торгівля із Заходом.

Досягнення України у зовнішній політиці останніх років. Безвізовий режим. Фінансова, військова і дипломатична підтримка України країнами Євросоюзу і США.

Література

Основна

Політична історія України. ХХ століття. У 6 т. – К., 2003. – Т.6. – С. 629-656.

Дипломатична діяльність України у сучасному світі / Відп. ред. В.Ф. Солдатенко. – К., 2013. – 272 с.

Зленко А.М. Дипломатія і політика. Україна в процесі дипломатичних змін. – Харків, 2003. – С. 537-557.

Ковальова О.О. Стратегії євроінтеграції: як реалізувати європейський вибір України. Монографія. – К., 2003. – С. 237-289.

Литвин В.М. Україна: Досвід та проблеми державотворення (90-ті роки ХХ ст.). – К., 2001. – С. 285-418.

Литвин В.М. Зовнішня політика незалежної України // Нариси історії дипломатії України / Під ред. В. А. Смоля. – К., 2001. – С. 617-627.

Політична історія ХХ століття: Навч. посібник. Вид. 2-е. / В.Ф. Салабай, Л.О. Панчук, Я.А.Титаренко та ін. – К., 2001. – С. 358-368.

Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспект [Кол. монографія] / За ред. Ф.М. Рудича. – К. 2002. – С. 474-477.

Додаткова

Бжезинский З. Великая шахматная доска: Господство Америки и его геостратегические императивы. – М., 1999.

Васильева-Чекаленко Л.Д. Україна в міжнародних відносинах (1944-1996). Навч. посібн. – К., 1998. – 176 с.

Договір про дружбу, співробітництво і партнерство між Україною і Російською Федерацією. 31 травня 1997 р.// Алексєєв Ю.М., Кульчицький С.В., Слюсаренко А.Г. Вказ. праця. – С. 238-249.

Киссинджер Г. Дипломатія. – М., 1999.

Литвин М. Зовнішня політика України 1990-2000. – К., 2000.

Нариси з історії дипломатії України. – К., 2001.

Незалежність України в глобалізаційному світі: вектори ХХІ ст. Зб. матеріалів міжнарод. наук. конф. 22.08.2011 р. – К., 2011. – 192 с.

Програма НАТО. «Партнерство заради миру». – К., 1994.

Руденко Г.М. Україна дипломатична. – К., 1999.

Сорока М. Світ відкриває Україну. Про зовнішню політику Української держави. Статті. Документи. Коментарі. – К., 2001.

Ткаченко В.А. Співдружність Незалежних Держав та національні інтереси України. – К., 1998. – 234 с.

Україна в міжнародних відносинах: Енциклопедичний словник-довідник. – К., 2010. – 252 с.

Україна в міжнародних відносинах. Енциклопедичний словник-довідник. – К., 2013. – 357 с; К., 2016. – 370 с.

Україна в процесах міжнародної інтеграції. – Харків, 2003.

Україна в сучасному геополітичному просторі: теоретичний і прикладний аспект / За ред. Ф.М. Рудича. – К., 2002.

Зовнішня політика України в умовах глобалізації. Анотована історична хроніка міжнародних відносин (2008 – 2013 рр.). – К., 2015. – 378 с.

Дипломатична діяльність України у сучасному світі. – К., 2013. – 279 с.

Турченко Ф., Турченко Г. Проект «Новоросія» і новітня російсько-українська війна. – К., 2015. – 166 с.

Контрольні питання

1. Якими були завдання зовнішньої політики нової європейської держави України?

2. Яких принципів дотримувалась і дотримується Україна у зовнішній політиці?

3. Чому існувала двовекторність (Схід-Захід) у зовнішній політиці України?

4. З якими країнами було встановлено дипломатичні, економічні і культурні відносини України у перші роки її незалежності?

5. Як вплинула агресія Росії проти України на міжнародну політику?

Теми для рефератів:

1. Україна у міжнародних організаціях.
2. Україна і НАТО.
3. Інвестиційна політика західних держав щодо України.
4. Українсько-російські торговельні відносини (1992-2013 рр.).
5. Міжнародна підтримка України в умовах російської агресії.

Тема 11. Проблеми і перспективи політичного розвитку України

План:

1. Причини політичних криз і конфліктів.
2. Політична криза 1994 р.; конституційна криза 1995-1996 рр.
3. Парламентська криза 2000 р.
4. Політична криза у зв'язку з вбивством журналіста Г.Гонгадзе.
5. Помаранчева революція 2004 р.
6. Революція Гідності 2013-2014 рр. і агресія Росії проти України.

7. Проблеми врегулювання конфлікту на Сході України у зв'язку з агресією Росії.

8. Проблеми інтеграції України у європейське і світове політичне співтовариство.

З метою успішного засвоєння матеріалу цієї теми рекомендуємо ознайомитися з тими аспектами, які вона охоплює.

Кризи і конфлікти у політичному житті України – ознака становлення і розвитку молодого демократичної державності. Їх гострота і перебіг. Залежність від характеру і наміру політичних сил: від закликів до зверхності у всьому українського інтегрального націоналізму до закликів комуністів до відновлення СРСР. Характер суперечностей і криз: політичні, економічні, міжнародні, духовні.

Головні причини суперечностей, кризових і конфліктних явищ, їх характерні прояви у різний період.

Нездійсненність великих очікувань переважної частини населення на значне поліпшення свого життя після проголошення незалежності України.

Несправедлива, на думку багатьох, сертифікатна приватизація майна, багатств колишніх радянських підприємств, інших об'єктів новітніми багатіями.

Закриття багатьох підприємств, скорочення виробництва, безробіття, втрата засобів до життя.

Обмеження демократії в центрі і на місцях, зловживання під час президентських і парламентських виборів.

Збереження суперечностей по лінії «Схід – Захід», зумовлені історичними, національними, ідеологічними, ментальними відмінностями, яким не приділялося належної теоретичної і практичної уваги з боку центральної влади. Роздмухування цих суперечностей командою Януковича з 2004 р. і далі.

Антиукраїнська, проросійська, комуністична ідеологія і практика в Україні Комуністичної партії, яка надовго зберегла в суспільстві і владі свій розкольніцький, антидержавний вплив.

Ворожа пропаганда Росії, спрямована на ліквідацію української державності, поширення ідей сепаратизму.

Розкрадання у великих масштабах державних коштів, корупція, зловживання владою, прояви морального розкладу окремих структур (міліції, суду, прокуратури, митниці та ін.).

Недовіра населення до багатьох політичних партій та їх керівників.

Заморожена у Криму проблема російського Чорноморського флоту в Севастополі – плацдарми для захоплення півострова Росією.

Відмова Президента (під тиском з Москви) від підписання угоди про Євроінтеграцію.

Посилення економічної, політичної, військової залежності України від Росії.

Найбільш знакові кризові і конфліктні прояви у політичному житті України у 90-х рр. ХХ – на початку ХХІ ст., їх причини, перебіг розв'язання і наслідки.

Політична криза 1993 – 1994 рр., дострокові президентські парламентські вибори.

Конституційна криза 1995 – 1996 рр.

Парламентська криза 2000 р., зміна керівництва ВР.

Політичні антипрезидентські протести 2000 р. у зв'язку з вбивством журналіста Г. Гонгадзе, засудження деяких виконавців.

«Касетний скандал» 2000 р., масові походи і виступи під гаслами «Україна без Кучми», «Повстань Україно!», побоїще біля парламентської резиденції (9.03.2001).

«Кольчужний скандал» (міжнародний), 2002 р., критика з-за рубежа.

Політична криза, «Помаранчева революція», листопад – грудень 2004 р. у зв'язку з масовими фальсифікаціями під час президентських виборів, обрання Президентом В. Ющенко.

Парламентська криза 2007 р. Перевибори ВР. Фінансова криза 2008 р.

Політична криза, «Революція Гідності», агресія Росії, воєнні сепаратистські дії проти України, дострокові вибори ВР і Президента (2013 – 2014 рр.). Привід – зрив Президентом Януковичем угоди про Євроінтеграцію. Шляхи і методи розв'язання кризових питань цих років. Зовнішня і внутрішня політика України останніх років.

Література

Основна

Політична історія України. ХХ століття. У 6 т. – К., 2003. – Т.6. – С. 659-678.

Котигоренко В.О. Етнічні протиріччя і конфлікти в сучасній Україні. – К., 2004.

Політична реформа в Україні: ключові питання і суперечності: Матеріали «круглого столу» / Національний ін-т стратегіч. досліджень / О. Литвиненко (відп. ред.). – К., 2003. – 62 с.

Чобіт Д. Парламентська криза в Україні. Причини. Перебіг. Наслідки (січень-червень 2000 р.). – К., 2001. – 256 с.

Додаткова

Литвин М. Історія України. – К., 2007.

Політична історія України. Посібник. – К., 2002. – С. 442-444.

Політична історія України. Посібник / За ред. В. І. Танцюри. – К., 2002. – 488 с.

Суперечності ідентичностей в Україні та шляхи їх регулювання. – К., 2015. – 160 с.

Політична влада і опозиція в Україні: порівняльний аналіз із зарубіжними країнами. – К., 2016. – 488 с.

Політичні аспекти кризи на Донбасі: діагностика стану та напрями врегулювання. Аналітична доповідь. – К., 2015. – 268 с.

Євромайдан. Проект «Майдан: Усна історія. Започаткував Український ін-т нац. пам'яті. Записано 152 свідч. Учасників Євромайдану.

Контрольні питання

1. Що вам відомо з політичних криз минулого (козацької держави, УНР) і чи служать вони уроком для політиків сучасної України?
2. Що було причиною політичних криз в незалежній Україні?
3. Чи була досягнута мета «Помаранчевої революції» і «Революції Гідності»?

Теми для рефератів:

1. Основні фактори, що породжували конфлікти у політичному житті України.
2. Шляхи, якими були вирішені кризові явища у політичному житті України в період незалежності.
3. Урегулювання збройного конфлікту на Сході України – основне завдання зовнішньої політики сучасної України.
4. Курс України на європейську інтеграцію – незмінний.

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Методичні рекомендації з курсу занять
«Політичне життя в Україні в умовах незалежності
(90-ті рр. ХХ ст. – 2020 р.)»

для студентів спеціальності 032 «Історія та археологія»
та 014 «Середня освіта (історія)» 6-го курсу
денної і заочної форм навчання

Укладач Ботушанський В.М.

Папір офсетний. Формат 60x84/16.

Ум. друк. арк. 2,56. Тираж 100 прим. Зам. № 58.

Виготівник: Яворський С. Н.

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи ЧЦ №18 від 17.03.2009 р.